

trækkes alle relevante faktorer frem, men problemet er, at det kan være vanskeligt klart at se de forskellige faktoreres forklaringskraft. Den ene gang virker de i en retning og den anden gang i en anden. For perioden før 1930 slås det således fast, at styrkeforholdene mellem arbejdskraft og kapital grundlæggende bestemmes af industrialiseringsprocessens tidspunkt, hastighed, omfang og karakter. Herigennem forklares udviklingen i flere lande, men forklaringen på den svenske udvikling må alligevel kombineres med andre forhold, for eksempel fagbevægelsens strategi. For perioden efter 1930 synes de enkelte faktoreres betydning heller ikke helt tydelig. Der er tale om et meget kompliceret samspil mellem en lang række faktorer, og dette samspil varierer fra land til land. Dog synes der at kunne trækkes en grænse mellem lande med en høj faglig organisationsgrad og lande med en lav. I denne forbindelse er det ikke helt klart, om forekomsten af socialdemokratiske regeringer har haft en selvstændig betydning. Organisationsgraden er således stigende, uanset om der er socialdemokratiske regeringer eller ej. Men i lande med en i forvejen høj organisationsgrad – som for eksempel de skandinaviske – fik socialdemokratiske regeringer en selvstændig stor betydning for organisationsgradens videre ekspansion.

Anders Kjellbergs bog repræsenterer et virkelig stort arbejde og et godt forsøg på at skabe oversigt over fagbevægelsens og arbejderbevægelsens styrke og udvikling i et stort anlagt komparativt perspektiv. Men netop på grund af det komplicerede samspil mellem en lang række forhold, der kan variere fra land til land, bliver det samlede indtryk noget uklart. I denne forbindelse er Kjellbergs afsluttende bemærkninger meget betegnende: "Avslutningsvis kan sägas att en rad gynnsamma betingelser för facklig organisering existerat i höggruppländerna, i varje fall under efterkrigstiden. Fackföreningsrörelsen i de skandinaviska länderna upplevde en stark tillväxt också under 30-talet eller ännu tidigara. Av de skandinaviska ländernas – och överhuvudtaget höggruppens – fackföreningsrörelse intar den svenska en särställning genom att praktiskt taget alla omständigheter främjat en hög facklig tillväxt" (s. 242).

Trods det noget flimrende billede af udviklingen har Anders Kjellberg leveret et værdifuldt bidrag til studiet af arbejderbevægelsens udvikling i forskellige lande. Specielt hans model over faktorer, der er bestemmende for den faglige organisationsgrads udvikling efter 1930 (s. 223), vil være anvendelig som en huskeliste i en hvilken som helst undersøgelse af fagbevægelsen eller arbejderbevægelsen i et dynamisk perspektiv.

Jacob A. Buksti

Leiv Mjeldheim, *Folkekræft som vart parti. Venstre fra 1880-årene til 1905*, Oslo: Universitetsforlaget, 1984, 551 s.

Partihistorier betragtes ofte med en del skepsis af både politologer og historikere, og somme tider er denne forhåndsindstilling ganske velbegrundet. Uanset indfaldsvinkel og periode er partihistorien en både vanskelig og utaknemmelig genre,

trækkes alle relevante faktorer frem, men problemet er, at det kan være vanskeligt klart at se de forskellige faktoreres forklaringskraft. Den ene gang virker de i en retning og den anden gang i en anden. For perioden før 1930 slås det således fast, at styrkeforholdene mellem arbejdskraft og kapital grundlæggende bestemmes af industrialiseringsprocessens tidspunkt, hastighed, omfang og karakter. Herigennem forklares udviklingen i flere lande, men forklaringen på den svenske udvikling må alligevel kombineres med andre forhold, for eksempel fagbevægelsens strategi. For perioden efter 1930 synes de enkelte faktoreres betydning heller ikke helt tydelig. Der er tale om et meget kompliceret samspil mellem en lang række faktorer, og dette samspil varierer fra land til land. Dog synes der at kunne trækkes en grænse mellem lande med en høj faglig organisationsgrad og lande med en lav. I denne forbindelse er det ikke helt klart, om forekomsten af socialdemokratiske regeringer har haft en selvstændig betydning. Organisationsgraden er således stigende, uanset om der er socialdemokratiske regeringer eller ej. Men i lande med en i forvejen høj organisationsgrad – som for eksempel de skandinaviske – fik socialdemokratiske regeringer en selvstændig stor betydning for organisationsgradens videre ekspansion.

Anders Kjellbergs bog repræsenterer et virkelig stort arbejde og et godt forsøg på at skabe oversigt over fagbevægelsens og arbejderbevægelsens styrke og udvikling i et stort anlagt komparativt perspektiv. Men netop på grund af det komplicerede samspil mellem en lang række forhold, der kan variere fra land til land, bliver det samlede indtryk noget uklart. I denne forbindelse er Kjellbergs afsluttende bemærkninger meget betegnende: "Avslutningsvis kan sägas att en rad gynnsamma betingelser för facklig organisering existerat i höggruppländerna, i varje fall under efterkrigstiden. Fackföreningsrörelsen i de skandinaviska länderna upplevde en stark tillväxt också under 30-talet eller ännu tidigara. Av de skandinaviska ländernas – och överhuvudtaget höggruppens – fackföreningsrörelse intar den svenska en särställning genom att praktiskt taget alla omständigheter främjat en hög facklig tillväxt" (s. 242).

Trods det noget flimrende billede af udviklingen har Anders Kjellberg leveret et værdifuldt bidrag til studiet af arbejderbevægelsens udvikling i forskellige lande. Specielt hans model over faktorer, der er bestemmende for den faglige organisationsgrads udvikling efter 1930 (s. 223), vil være anvendelig som en huskeliste i en hvilken som helst undersøgelse af fagbevægelsen eller arbejderbevægelsen i et dynamisk perspektiv.

Jacob A. Buksti

Leiv Mjeldheim, *Folkekrøslas som vart parti. Venstre fra 1880-årene til 1905*, Oslo: Universitetsforlaget, 1984, 551 s.

Partihistorier betragtes ofte med en del skepsis af både politologer og historikere, og somme tider er denne forhåndsindstilling ganske velbegrundet. Uanset indfaldsvinkel og periode er partihistorien en både vanskelig og utaknemmelig genre,

og det gælder uanset, om den vurderes fagligt eller litterært. Forklaringen er ofte forfatternes engagement i deres emne, som både kan føre til apologetiske og selvtilfredse indslag, uden det islet af kritisk holdning til egne resultater, som er en forudsætning for det videnskabeligt frugtbare. Det er der så mange ældre og nyere eksempler på, at det vist er overflødigt at dokumentere påstanden nærmere.

Men det er naturligvis ingen given ting, at det skal være således. Og det er oplagt, at mange af de problemer, der knytter sig til denne specielle genre, forsvinder, når den rette forfatter, velforberedt og veloplagt, møder sit stof. Det er tilfældet her, og derfor hæver Leif Mjeldheims bog om det norske Venstre i 1880'erne og 1890'erne sig højt i landskabet.

Leif Mjeldheim, uddannet i statskundskab, er professor i samtidshistorie i Bergen. Før han gik ind i en universitetskarriere, arbejdede han som journalist, hvad der mange steder mærkes på hans veloplagte sprog og sikre disposition af de stilistiske virkemidler. Hans tidligere bøger omfatter blandt andet en stor undersøgelse af Venstre i landkredsene fra 1906 til 1918 og en lærebog om politiske processer og institutioner, således at han også på denne måde må siges at være godt forberedt til den opgave, han har sat sig.

Mjeldheim vil nemlig skrive Venstres historie siden dannelsen i 1880'erne, og det foreliggende bind er da også kun det første i en planlagt trilogi. Med den omhu, Mjeldheim arbejder, er det ikke til at vide, hvornår de næste bind kommer, men det er heller ikke så vigtigt lige nu. Det vigtige er, at dette første bind er overordentlig vellykket, og at det repræsenterer genren, når den er allerbedst.

Det norske Venstres udvikling i denne periode falder i nogle klare faser, som igen falder ret nøje sammen med tiårene. Hertil kommer, at den foregik på mange forskellige niveauer – stortingsniveauet, landsorganisationen, de regionale organisationer og de lokale foreninger – og at udviklingen på disse forskellige niveauer foregik i en stadig og gensidig vekselvirkning. En hovedlinie i bogen er således samspillet fra begyndelsen af 1880'erne mellem udviklingen i Stortinget på den ene side og den folkeligt-politiske mobiliseringsproces på den anden. Massemobiliseringen og partiorganiseringens afhængighed af den parlamentariske udvikling og de klart optrukne fronter i Stortinget i den konstitutionelle strid fremstår tydeligt, og det påvises overbevisende, at denne afhængighed var betinget af specifikke træk i samfundsudviklingen. Kommunikationsstrukturen ændredes på en række punkter – blandt andet kom der nye aviser til – og en række bevægelser med folkelig appel udvikledes, som i varierende omfang og i et af og til kompliceret samspil bidrog til udviklingen af venstrebevægelsen og den massemobilisering, der blev til partiet Venstre.

Det centrale udspil, den lokale respons og bevægelsen opover, det vil sige tilbage til det centrale plan, der førte til dannelse af Norges Venstreforening i begyndelsen af 1884, dokumenteres og tolkes overbevisende. Styrken i fremstillingen er blandt andet, at Mjeldheim i lige høj grad ser på den snævre udvikling i toppen af partihierarkiet og i stortingsgruppen, på udviklingen ude i landet, hvor han fremdrager forskellige typer af lokalsamfund og deres venstreforeninger, som naturligvis varerede en del i oprindelse og videre udvikling, og på udviklingen af den centrale partiorganisation – samtidig med, at han hele tiden inddrager den politiske udvikling, som både var årsag og effekt. I 1880'erne stod kampen med

Højre især om den rette fortolkning af Grundloven og om parlamentarisme i forgrunden, også fordi Sverdurp mente, at netop disse simple spørgsmål var velegnede til at samle Norges venstrevælgere bag ham og hans politiske mål. I 1890'erne blev det – i et nærmest helt nyt Venstreparti – først og fremmest spørgsmålet om forholdet til Sverige og valgretsproblematikken, der blev sat på den politiske dagsorden. Parallelt med kampen om almindelig valgret til mænd, som det er naturligt at se som en strid om fordeling af de politiske ressourcer, kom også i stadig højere grad strid om omfordeling af de økonomiske ressourcer, skattelovgivning, arbejderbeskyttelse og socialpolitik i det hele taget til at blive centrale emner i den politiske kamp. Det er oplagt at se dette som tegn på, at klassepolitikken mere og mere åbenbart var ved at erstatte det, man plejede at opfatte som – og kalde – en politik, der først og fremmest var formet af hensynet til helhedens interesser.

Men også det norske samfund ændrede sig radikalt i denne periode, arbejderbevægelsen blev stærkere og stillede krav – og pludselig var også denne periodes nationale hovedspørgsmål, forholdet til Sverige, løst. Venstre havde i 1890'erne i en vis forstand kunnet bruge kampen mod Højre som en symbolsk og meget praktisk erstatning for kampen mod Sverige; den havde i høj grad bidraget til sammenhold i og omkring partiet. Da problemerne med unionen var blevet løst, stod partiet i en vis forstand i samme situation som sidst i 1890'erne, hvor det erklærede hovedmål var nået. Hvordan det så gik, må vi vente med at høre om til næste bind.

Det er altså en god og vigtig bog, Leiv Mjeldheim har skrevet. En af forklaringerne er, at han har kunnet udnytte en lang række hovedfagsopgaver, det vil sige specialer, som har taget langt mere afgrænsede enkeltspørgsmål eller specielle lokaliteters Venstreforeninger eller venstrebevægelse op til nærmere undersøgelse. En anden forklaring er, at han bevidst har søgt at systematisere sine iagttagelser, idet han ser dem som tilfælde af typer af fænomener, der har mere almindelig interesse, også uden for Norge og uden for Venstre. Parallelliteten i partiets udvikling i 1880'erne og i 1890'erne, gentagelsen af samspillet mellem centrale og lokale miljøer, er bare et vigtigt eksempel på dette bevidste forsøg på at binde statskundskab og historie sammen til en mere spændende helhed, end man ofte ser. Og det gøres vel at mærke i et letlæst sprog og med en dispositorisk elegance, som ikke er et hverdagssyn i forbindelse med denne genre.

For danske læsere er bogen måske endda særligt interessant. Lighederne mellem Venstres udvikling i Danmark i den samme periode og det norske Venstres udvikling er så mange og så åbenbare, at man virkelig må håbe, at Mjeldheims bog om folkebevægelsen, der blev til et parti, vil kunne inspirere til en tilsvarende undersøgelse og fremstilling af det danske Venstres historie i perioden fra ca. 1870 til omkring 1905. De hidtidige to store Venstrehistorier udfylder bestemt ikke behovet, og selv om bidragene i den første halvdel af partiets 50-års jubilæumsbog¹ er både interessante og inspirerende, så er de dog først og fremmest antydninger af nogle temaer, som fortjener at blive udforsket og beskrevet mere og bedre.

Men uanset om danske forskere vil tage denne udfordring op eller ej, kan det altså konstateres, at Leiv Mjeldheim virkelig har fået vist, hvordan en spændende

og vigtig partihistorie skal laves. Den kan ubetinget anbefales; og det er oplagt, at den også vil være en gevinst for de fleste danske biblioteker.

Jørgen Elklit

1. Kurt Sørensen (red.), *Venstre. 50 år for folkestyret*, Holte: liberal, 1979. Anmeldt i *Politica*, 12. årgang, Nr. 1 (1980), pp. 153-158.

Henrik S. Nissen (ed.), *Scandinavia during the Second World War*, Oslo: Universitetsforlaget; Minneapolis: The University of Minnesota Press, 1983, 407 s., 183,00 kr.

I alle de fire nordiske lande har udviklingen under anden verdenskrig i en årrække været genstand for omfattende forskningsprojekter, herhjemme i Udgiverselskab for Danmarks Nyeste Histories store besættelsesprojekt. Dette forskningsarbejde, der har gjort krigstiden til den grundigst gennemforskede periode i nyere nordisk historie, er nu ved at være afsluttet, og det er derfor både en god og naturlig idé, at en gruppe forskere, der har været med i forløbet, nu søger at samle dets resultater under anlæggelse af fælles synsvinkler og i en form, der henvender sig til en større international læserkreds.

Bogen fremtræder uden noter eller forskningsdiskussion, hvilket kan beklages, men nok er uundgåeligt, når sigtet har været at give en bred, tværnational sammenfatning. Til gengæld er bogen forsynet med en kommenteret bibliografi over de enkelte lande, delt i henholdsvis fremmed- og nordisksproget litteratur.

Værket rummer ialt otte kronologisk-tematisk afgrænsede afhandlinger, som hver søger at integrere og, hvor det er rimeligt, komparere udviklingen i de enkelte lande. Dette er en disposition, som fungerer forbløffende godt, og som giver anledning til adskillige interessante perspektiver; for eksempel træder forskellene i forudsætninger og fremtrædelsesformer for udviklingen i Danmark og Norge tydeligere frem, end det normalt ses. Overblikket lettes af, at forfatterne tydeligvis har gjort sig stor umage med at disponere fremstillingen på en klar måde, og at der er arbejdet meget med den sproglige form.

Redaktøren Henrik S. Nissen indleder bindet med en sammenlignende oversigt over de nordiske lande forud for verdenskrigen. Oversigten indeholder rids af de fire landes historie (kort og koncist, men hvordan kan Nissen dog få sig selv til at kalde Slesvig et tysk hertugdømme (s. 8)?), af deres økonomisk-politiske struktur samt af deres udenrigs- og forsvarspolitik i mellemkrigstiden. Særlig hæfter man sig ved påvisningen af de nordiske samfunds gennemorganiserede karakter allerede i mellemkrigstiden, et forhold som flere af de efterfølgende analyser antyder blev af afgørende betydning for den måde, de opfangede krigstidens belastninger på. Det er en af bogens små svagheder, at de elementer, der fremdrages i indledningskapitlet, ikke eksplicit følges op i de efterfølgende bidrag, og især savner man en afsluttende analyse af, hvorledes krigen påvirkede de nordiske samfunds økonomiske, sociale og politiske strukturer, samt hvilke konsekvenser dette fik for deres tilpasning til efterkrigstidens internationale miljø.